Куліш І.В.
аспірантка,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

УКРАЇНСЬКИЙ ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ ТЕРМІН «ВІДНОСНА/ЕМПІРИЧНА ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ» ЯК ЧАСТИНА ПОСТУЛАТУ ІСТОРИЧНО ОБУМОВЛЕНОЇ ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ Г. ТУРІ

Хоча на початку 2000-х рр. перекладу передбачали фатальну долю бути забутим, наприкінці 2010-х рр. всі його форми активно розвиваються, а функції повною мірою реалізуються. Протягом двох останніх десятиліть перекладознавство досягло певного інституційного авторитету в цілому світі та у нашій країні зокрема. Серед помітних досягнень є поширення програм навчання перекладачів та поява нових наукових видань галузі, серед яких є як академічні, так і комерційні публікації: конспекти лекцій, навчальні посібники, енциклопедії, журнали, матеріали конференцій, збірники статей, монографії, тощо.

Концептуальні парадигми, що надихають на перекладознавчі дослідження, є різноманітним поєднанням теорій та методологій, які характеризували попереднє десятиліття та продовжують і зараз підтримувати тенденції в дисципліні (полісистема, скопос, постструктуралізм, фемінізм). Вони також відображають розвиток в мовознавстві (прагматика, критичний аналіз дискурсу, комп'ютерні корпусні дослідження) та в літературознавстві й культурології (постколоніалізм, гендерність, глобалізація). Теоретичні підходи до перекладу примножуються, а дослідження окрім традиційної академічні спеціалізації поділяються на нові підгалузі в межах зростаючої дисципліни перекладознавства.

Відомо, що самостійність будь-якої галузі знань насамперед залежить від методів пізнання, до яких вона звертається. Для теорії і практики перекладу поняття методу також є ключовим. Методологія перекладознавства послідовно утверджується як провідна його

галузь, а методологічний апарат постійно оновлюється та впорядковується.

З боку вітчизняних фахівців питанням концептуалізації та актуалізації методів не приділяється відповідної уваги. Брак упорядкованих знань з методології спричиняє суттєві помилки у перекладах. «Невизначеність центральних термінів неприпустима, бо руйнівна для перекладознавства та підступна для дослідників-новачків» [1].

В 70-х роках попереднього століття дослідники почали критикувати інтроспективні погляди в теорії перекладознавства, стверджуючи, що такі підходи розглядають переклад ідеалізовано, адже їм бракує описовості на прикладі реальних перекладів. Ізраїльський представник формалізму Г. Турі запропонував створити абсолютно новий методологічний апарат, який зміг би описувати і пояснювати реальні переклади та зробив перекладацькі дослідження прозорими і здатними до відтворення. Г. Турі виступив з критикою прескриптивних підходів, які розглядають переклад як ідеалізовані, гіпотетичні утворення, а не факти, що піддаються спостереженню.

В основу методології Г. Турі лягли інтегрований підхід до теорії перекладу Дж. Голмса та теорія полісистем І. Евен-Зогара.

Взявши за основу дескриптивний підхід та орієнтуючись на поліситемність, Г. Турі стверджував, що перекладацькі явища також зрештою можна пояснити за їх позицією в системі та роллю в цільовій культурі. Серед понять введених Г. Турі є поняття норм: перекладачі знаходяться під впливом норм, які регулюють перекладацьку практику в цільовій культурі в певному місці та у певний час. Норми Г. Турі – це вагомий концептуальний внесок перекладознавця в дисципліну.

Підхід Г. Турі чітко орієнтований на цільову мову та культуру, оскільки перекладознавець вважає, що переклади є фактами цільової культури, а їх характеристики – обумовлені цільовою культурою. Ще однією особливістю підходу Г. Турі є те, що він пропонує не давати абстрактного визначення перекладу (оскільки виявити, що таке переклад, можна лише після проведення досліджень). Об'єктами дослідження Г. Турі називає «ймовірні переклади», тексти, які вважаються перекладами у відповідному суспільстві. Існують різні

типи дескриптивних досліджень, які можна провести. Найбільш поширеним є вивчення корпусу перекладів та їх першоджерел. Під час дескриптивного дослідження описують відносини між текстами джерела та перекладу і пропонують пояснення для висновків [4].

За Г. Турі саме норми визначають тип і ступінь перекладацької еквівалентності, відображену фактичними перекладами. В доробках Г.Турі для позначення перекладацької стратегії також вводиться термін «адекватність». За І. Евен-Зогаром «адекватність» це «відтворення домінантних текстових відносин оригіналу» [2]. Г. Турі також вводить у вживання термін «прийнятність» для заміни «неадекватності», як поняття протилежного «адекватності». Г. Турі першим розширив значення поняття «адекватності» та «прийнятності» так, щоб охопити перекладацькі норми, які не є лінгвістично-текстовими. За Г. Турі «прийнятність» – це прийняття норм, що походять з цільової культури, а «адекватність» – це прийняття «норм тексту джерела, а через них норм мови-джерела та культури відповідно» [4, с. 56-57]. Цю гіпотезу не слід розуміти і застосовувати буквально, адже переклад, як соціально-культурне явище, це складний процес, а теорія перекладу описує та пояснює загальні тенденції, а не суб'єктивні рішення чи індивідуальну поведінку [3]. Припускаючи, що системи є неоднорідними та динамічними, теорія полісистем дозволяє конкуруючим системам, суперечливим нормам та різним видам перекладацьких стратегій співіснувати водночас. Але не всі переклади мають розміщуватися уздовж континууму адекватності – прийнятності. Деякі дослідники можуть вважати, що якщо переклад не є адекватним, він повинен бути прийнятним, або навпаки. Однак переклади можуть не бути адекватними чи прийнятними в різній мірі, оскільки існують творці норм, окрім норм культури джерела та цільової культури, що діють у процесі перекладу, зокрема це самі перекладачі, які можуть не тільки використовувати існуючі репертуари, але й вигадувати нові. Такі винаходи можуть бути результатом творчості або недостатнього розуміння існуючих норм.

Крім місця в системі та норм, третім потенційним предметом дослідження є «закони перекладу». Г. Турі використовує термін «закон» тому, що дотримується наукової парадигми за Дж. Голмсом.

Г. Турі вважає, що мета перекладознавства – зібрати велику кількість досліджень різних жанрів перекладу з різних епох та культур; далі, ґрунтуючись на висновках таких досліджень, запропонувати низку законів перекладацької поведінки. Закони виражають ймовірність того, що певні типи поведінки виникають при певному наборі визначених умов. Один із таких законів, запропонованих Г. Турі, каже, що «чим ближчий до периферії статус перекладу у суспільстві, тим більше переклад пристосовується до встановлених моделей і репертуарів» [4]. Вагомим внеском Г. Турі є також «постулат еквівалентності», який є одним з найпотужніших проголошень еквівалентності як емпіричного явища [4].

Таким чином підхід Г.Турі звертається до історичного, відносного поняття еквівалентності: «Замість того, щоб представляти собою одиночні відносини, що позначають повторюваний тип інваріанту, еквівалентність стосується будь-якого співвідношення, яке, як виявлено, характеризує переклад при визначеному наборі обставин» [4, с. 61]. Норми, які визначають певний концепт еквівалентності, що переважає на різних етапах історії або серед різних шкіл перекладачів або навіть у межах роботи одного перекладача, потім стає дійсним об'єктом досліджень дескриптивного перекладознавства.

Постулат Г. Турі про еквівалентність, як і його широке визначення перекладу як будь-що, що розглядається як переклад у цільовій культурі [4], дозволяють йому розширити сферу застосування перекладацьких досліджень, щоб дослідити раніше маргіналізовані явища. Таким чином, теорії перекладу, основою яких є еквівалентність, можуть уникнути критики інших шкіл, які вважають, що еквівалентність передбачає прескриптивний, неінклюзивний підхід до перекладу.

В доробках українських перекладознавців для позначення моделі еквівалентності Г. Турі найчастіше вживається термін «емпірична еквівалентність». Терміни Г. Турі «адекватність» та «прийнятність», які позначають перекладацькі стратегії, не знайшли широкого обговорення в доробках українських науковців.

Список використаних джерел:

1. Переклад і мова: компаративні студії : матеріали Першої міжнародної конференції, 27–28 березня 2019 р. Київ : Логос, 2019. 168 с.
2. Even-Zohar, I. Polysystem Studies, Special Issue of Poetics Today, 1(1), 1990.
3. Handbook of Translation Studies V.1, ed. Yves Gambier & Luc van Doorslaer, 2009.
4. Toury G., «The Nature and Role of Norms in Translation.» In Gideon Toury, Descriptive Translation Studies–and Beyond, Amsterdam and Philadelphia: Benjamins, 1995, pp. 53–69.

Пенькова А.С.
студентка,
Науковий керівник: **Шахновська І.І.**
кандидат філологічних наук, доцент,
Національний авіаційний університет

ВІДТВОРЕННЯ ОКАЗІОНАЛІЗМІВ У ПЕРЕКЛАДАХ АНГЛОМОВНОЇ НАУКОВО-ФАНТАСТИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Мова, як відомо, відображає наші уявлення про світ, а зміни, що відбуваються в ньому, тягнуть за собою трансформації в мові. У мовленні (письмовому та усному) постійно виникають нові слова, які, задовольнивши разову потребу в них, зникають або ж, відповідаючи потребам широкого спілкування, закріплюються в мові, втрачаючи властивість новизни і незвичайності. Як вірно підмітила О.Г. Ревзіна, «у оказіоналізмів є якась особлива функція, особливе призначення, поки що нерозкрите лінгвістикою» [6, с. 307]. Породження оказіональних слів автором тексту безпосередньо пов'язано з тією картиною світу, реальною чи уявною, яку він намагається описати. Саме тому необхідність в оказіональних одиницях стає особливо гострою при написанні творів науково-фантастичного жанру. Тут однією з основних функцій оказіоналізмів стає креативна функція, тобто створення ірреального світу. Автори